

Rezumatul tezei de doctorat

Coordonator științific:

prof. univ. dr. Ioan Ernest Stendl

Doctorand: Dumitriu (Gîț) Adela - Maria

Lucrarea “Cartierul, imagine urbană” este rezultatul unei cercetări care îmbină elemente ale artei urbane cu semnificațiile istorice ale Bucureștiului. În lucrarea mea, am urmărit o prezentare cât mai profundă și personală a orașului natal, dorind să scot la iveală valori artistice, istorice sau culturale ce adeseori par a fi date uitării. Parcursul pe care l-am urmat în definitivarea formei actuale a lucrării personale de doctorat a atins diferite subiecte relevante ale artei vizuale din sfera urbană. Din curiozitate la început, din pasiune apoi, am fost preocupată de înțelegerea artei urbane și a multitudinii de forme pe care decorarea spațiilor publice o poate lua.

Punctul de pornire al acestei cercetări a fost dorința de a înțelege care este specificul cartierelor bucureștene, de a descoperi dinamica ce a schimbat (și va schimba) structura acestui oraș și de a grupa elemente definitorii ale capitalei într-o formă vizuală personală.

În acest sens, am pornit cercetarea de la următoarele întrebări:

“Are Bucureștiul o identitate unitară sau este mai degrabă un oraș cu multiple identități fragmentate?”

“Care este rolul artei care ajunge în stradă și în ce fel se creează conexiuni între artist și locul în care acesta creează?”,

“Care este raportarea cetățenilor la orașul București și care este raportarea mea referitoare la acest oraș?” etc.

Pe parcursul anilor de studii doctorale, aceste întrebări și-au găsit răspunsul în proiectul vizual personal, o variantă de sinteză a percepțiilor legate de orașul București.

Am structurat informația obținută în urma cercetărilor în cinci capitole, după cum urmează:

capitolul I: De la pictura murală la arta urbană, capitolul II: Orașul ca sursă de inspirație a artei urbane, capitolul III: Artă urbană în cartierele Bucureștiului, capitolul IV: Artă urbană între cetățeni și autoritățile locale și capitolul V: Proiect personal.

Primul an de studii a fost dedicat înțelegerii artei urbane și a multitudinii de manifestări artistice care fac parte din această segment. Capitolele I și II analizează diferite concepte, precum graffiti-ul, pictura murală sau mozaicul în vederea înțelegerii complexe și tehnice a domeniului.

Am acordat atenție fenomenului Graffiti, pornind de la a prezenta cum a apărut el pe scena artei mondiale și focalizându-mă asupra cazului României. Precum am detaliat în lucrare, am fost interesată de specificul Graffiti-ului românesc, născut dintr-o dorință arzătoare de exprimare a identității (identitate "sechestrată" de anii grei ai comunismului), de normele sociale și culturale, de un anumit nivel al sărăciei. Trezirea "buimacă" de după Revoluția din 1989 aduce un val de interes în ceea ce înseamnă conexiunea cu țările vestice sau de peste Atlantic.

Lipsa materialelor de calitate, a culturii vizuale și a abilităților tehnice fac din primii ani ai mișcării Graffiti o perioadă controversată, ce pune acestei manifestări stigmatul de "artă a vandalilor". Discuțiile legate de vandalismul tagging-ului și Graffiti-ului continuă și în prezent, însă, în timp, publicul reușește să discearnă mai ușor diferențele între dorința de exprimare și cea de vandalizare iar artiștii evoluează tehnic și creează piese din ce în ce mai elaborate și mai plăcute din punct de vedere estetic. Nume precum cele ale lui ERPS sau MSER sunt importante în sfera Graffiti-ului românesc, ei fiind acum cunoscuți și în afara țării.

Capitolul I prezintă această trecere fină spre arta urbană, subiect complex și de actualitate. "Neînțeleșii" deceniilor trecute devin acum artiști conștienți și preocupați de a îmbina exprimarea propriei identități în moduri care să aibă impact asupra imaginii orașului. Creativitatea de care dau dovadă artiștii urbani este întotdeauna surprinzătoare, ei fiind permanent provocați de racordarea la un prezent aflat într-o continuă evoluție și schimbare. Temele pe care aceștia le abordează, materialele pe care le folosesc fac apel la inventivitate și adaptabilitate. Legătura pe care artiștii urbani o au cu spațiul în care aleg să își realizeze lucrări, fie ele zone centrale, zone istorice sau mijloace de transport în comun, este de asemenea interesantă,

Subcapitolul 1.2 prezintă diferite exemple de lucrări de artă urbană realizate în locuri și cu tehnici dintre cele mai ingenioase. De asemenea, evoluția Graffiti-ului spre arta urbană cuprinde raportarea la timp – timpul acordat realizării lucrărilor. Fie că sunt sau nu realizate în locuri publice, lucrările murale complexe au nevoie de mult timp pentru a fi făcute și nu se pot încadra în stilul rapid și “pe fugă” al Graffiti-ului. Artiștii internaționali prezentați în subcapitolul menționat își pregătesc proiectele artistice din timp, cu multă atenție asupra detaliilor și cu măiestrie tehnică personal. Am detaliat, pe parcursul lucrării, activitatea lui Banksy, Blek Le Rat sau Vesod, nume influente în acest domeniu. Artistul urban, după cum este prezentat și în următoarele capitole ale lucrării, are o mare responsabilitate în momentul în care își asumă transpunerea lucrărilor sale într-un spațiu public, de mari dimensiuni, făcând din arta sa un “mesaj estetic”.

Permanenta expunere în fața publicului larg înseamnă deschiderea spre a primii reacții, fie ele pozitive sau negative (“feedback-ul civic”). Stăpânirea tehnicilor de lucru la exterior, de transpunere a imaginilor pe suprafețe de mari dimensiuni, folosirea iluziilor optice care să creeze efecte 3D sunt numai câteva dintre prioritățile tehnice ale artiștilor urbani. Pe lângă partea tehnică pe care ei trebuie să o stăpânescă, componenta culturală este și ea foarte importantă, o mare parte dintre artiști căutând inspirație în curente ale avangardei sau în simboluri ce fac referirea la apartenență etnică sau la istoricul locului. În concluzia acestui prim capitol, relievez caracterul inovativ și profund al artei urbane, ea evoluând de la o manifestare artistică plină de viață, impulsivă și puternic personală înspre un tip de exprimare mai rafinat, mai responsabil și mai stabil din punct de vedere vizual. Impactul lucrărilor realizate în zone cheie ale marilor orașe nu poate fi negat, mai ales în cazul în care teme alese pentru a fi reprezentate sunt de interes public sau suficient de bine documentate încât să se adreseze păturilor sociale dintre cele mai diverse.

Tema artei urbane este preluată și în capitolul II, atenția fiind îndreptată spre manifestările artei urbane pe teritoriul României. Primul subcapitol prezintă istoricul picturii murale și a mozaicului realizat în perioada regimului comunist, considerând aceste manifestări artistice drept puncte de influență pentru evoluția artei urbane. Preocuparea pentru estetizarea zonelor publice a fost extrem de importantă în perioada mai sus menționată, artiști vizuali cu diferite specializări fiind solicitați pentru realizarea diverselor lucrări de artă monumentală. Decorarea caselor de cultură, a fațadelor blocurilor, a liceelor și școlilor aduce în fața publicului preocuparea pentru estetizare, pentru intervenția în spațiul public cu scopul realizării unor efecte vizuale complexe. Dezvoltarea cartierelor dormitor are nevoie și de un

echilibru artistic, motiv pentru care, în anumite zone, blocurile au decorațiuni exterioare, realizate, cel mai adesea, într-un stil sobru și minimalist (a se vedea cartierele Drumul Taberei și Militari din București, Țiglina din Galați sau Centrul Nou din Brașov). De menționat este că multe dintre proiectele de lucrări monumentale erau realizate de artiști plastici care lucrau în echipă în vederea transpunerii pe suprafețele alese – echipe de studenți la arte realizau decorații ale școlilor sau caselor de cultură și echipe de artiști decorau fațade de muzee, institute de cercetare, fabrici și uzine etc. Tehnicile de lucru erau de o complexitate remarcabilă, de la tehnica frescei la cea a mozaicului sau a sgraffito-ului. Temele lucrărilor sufără schimbări impuse de fazele regimului communist. Dacă la începutul anilor '50 există o clară preocupare pentru teme legate de folclorul sau istoria României, în timp, tematica evoluează spre o preocupare legată de clasa muncitoare și ulterior spre un cult al comunismului și personalităților marcante ale vremii.

Următorul subcapitol prezintă arta urbană post-revoluționară din România, cu accentul pe artiștii contemporani și proiectele pe care aceștia le au pentru decorarea spațiului public. Cu un istoric interesant al picturii murale de dinainte de Revoluția din 1989 și cu influențele vestice de după anii '90, arta urbană de pe teritoriul țării are un parcurs interesant adaugând elemente naționale specifice. O mare parte a celor care realizează în prezent lucrări destinate spațiilor publice sunt absolvenți ai universităților de profil, fie ele de artă, design sau arhitectură. Buna stăpânire a tehnicii de lucru se face remarcată în lucrările realizate, în majoritate, având la bază desene temeinic realizate. Comparativ cu fenomenul mondial al artei urbane, cazul României este încă într-o zonă mai timidă, mai de început, multe dintre teme fiind tratate într-un stil ușor de înțeles și de agreat. Jocul culorilor și formelor este bogat și poate fi remarcat cu ușurință. Rare sunt cazurile în care lucrările de artă urbană pe care le realizează artiștii autohtoni sunt profund șocante. Ele generează, desigur, reacții, însă nu depășesc niște norme nescrise ale înțelegerii maselor. Publicul român primește cu încântare lucrările realizate în spațiile publice și face diferența între tentativele de vandalizare și dorința de estetizare. Concluzia capitolului II este legată de modul în care arta urbană a evoluat pe teritoriul țării și de normalitatea cu care ea a fost primită de către publicul larg. Tema este detaliată din punct de vedere legislativ în capitolul 4 al lucrării, capitolul II fiind mai degrabă centrat pe prezentarea artiștilor vizuali de pe scena artei urbane românești și a proiectelor artistice pe care aceștia le-au implementat. Dintre aceștia, îi reamintesc pe Obie Platon (Allan Dala) cu lucrările sale cu tematică suprarealistă ce tratează într-un mod cu totul original profunzimea misticismului românesc și pe Alexandru Ciubotaru (Pisica Pătrată) ce se

remarcă prin desenul său extrem de riguros, inspirat de pariunea pentru benzile desenate. Unul dintre cele mai recente proiecte ale sale, detaliat în cercetarea doctorală, este decorarea fostului cinematograf Dacia/Marconi.

Următoarea parte a lucrării, capitolul III, este cea mai amplă a tezei de doctorat și cuprinde istoricul sectoarelor și cartierelor Bucureștiului. După trecerea în revistă a fenomenelor artistice care au slefuit imaginea acestui oraș, am fost interesată de înțelegerea istoricului și structurii sale.

Am alocat un an de studiu orașului București și am sintetizat în capitolul III informațiile pe care le-am considerat relevante. Deoarece volumul datelor era mult prea amplu pentru a putea fi cuprins într-o perioadă limitată de studii, am ales să mă concentrez pe structura capitalei din anul 1979 până în prezent. Am ales acest an deoarece este punctul care marchează trecerea la organizarea pe 6 sectoare și construcția metroului în oraș. Metroul a fost una dintre realizările cele mai importante ale perioadei, asigurând buna comunicare între diferitele zone ale orașului.

Structura de 6 sectoare s-a păstrat și în prezent, cu mențiunea că noi cartiere intră în componența sectoarelor periferice, odată cu extinderea capitalei în zonele laterale. Perioada pe care am analizat-o a cuprins și câteva dintre marile restructurări ale capitalei, cele mai cunoscute fiind demolările din anii '80. Începute pe fondul unei dorințe de asigurare a siguranței cetățenilor și de extindere a zonelor bulavardelor largi, majoritatea demolărilor au avut ca punct de plecare cutremurul din '77, care a oferit motivul, ulterior devenit scuza perfectă pentru schinguirea părții istorice a Bucureștiului. Zeci de clădiri cu valoare istorică au fost distruse, case sau instituții de o autentică valoare au fost dărâmate pentru a face (sau nu) loc unor noi planuri de construcții. Cele mai importante victime ale demolărilor au fost, printre multe altele, Mănăstirea Văcărești, Institutul Mina Minovici, zona Dealului Arsenalului sau celebrul cartier Uranus, pe suprafața căruia există în prezent gigantica Casa a Poporului, clădire simbol a capitalei ce atrage turiști din toată lumea, dar reamintește multora despre o perioadă crudă pentru istoria orașului.

Pentru că anumite clădiri simbol ale capitalei sunt construite cu mult înaintea anului 1979 pe care eu l-am avut drept punct de pornire, am ales să merg pe firul istoric ghidat de povestea locului, fără a intra în ample detalii. Am descoperit structuri nevăzute ale orașului, legături strânse între oameni și locuri, povești rafinate și discrete pe care le descoperi acordând atenție, respect și răbdare studiului. Comunități etnice care au încercat să își

amenajeze și delimiteze cartiere, mici industriași care au avut ambiții economice, arhitecți care au propus și realizat proiecte îndrăznețe, artiști și poeți care au căutat inspirația în “cotloane” pline de farmec ale Bucureștiului. Toate acestea realizează o țesătură complexă de realități care definesc acest oraș.

Am acordat timp fiecărui sector în parte și am găsit fascinate particularitățile care m-au ajutat să realizez partea vizuală a proiectului. Pentru fiecare dintre cele 6 sectoare ale orașului, mi-am îndreptat atenția spre a identifica oamenii influenți, clădirile simbol, locurile preferate de petrecere a timpului liber alese de cetățeni, clădiri valoroase dispărute dar care au marcat zona respectivă, parcuri și grădini, unități de învățământ. Selecția aceasta este delimitată mai clar în capitolul V al cercetării, capitolul dedicat proiectului personal.

Capitolul IV al lucrării reia tema artei urbane și o reanalizează din punct de vedere legislativ. Problema legalității artei urbane a fost de interes pentru o perioadă semnificativă, în prezent găsindu-se diverse soluții administrative care să scoată acest tip de exprimare din zona ilegală și să o plaseze într-o normalitate cu valoare estetică. Graffiti-ul este în continuare văzut la granița cu vandalismul, însă cel mai blamat este tagging-ul (marcarea zonelor publice sau private prin “aruncarea” unei semnături cu numele de stradă ales). Distrugerea spațiilor publice sau private este condamnată iar cei care depășesc aceste limite sunt amendați. Pe partea artei urbane însă, așa cum reiese și din subcapitolul 4.2, organisme non-

guvernamentale s-au implicat în promovarea acestui tip de artă vizuală și de aducerea mesajelor vizuale în fața publicului larg. Au fost organizate nenumărate evenimente și festivaluri non-profit care au reunit grupuri de artiști care doreau să își facă vizibil stilul de exprimare în zone publice special amenajate. Ideea a fost rapid preluată de societăți comerciale sau de privați care au început să finanțeze astfel de manifestări, înțelegând impactul vizual puternic pe care acest tip de artă îl are. Unul dintre festivalurile bucureștene cele mai populare este Street Delivery, ce reunește anual artiști, comercianți și artizani ce vin în stradă pentru a-și prezenta ideile. Festivalul are loc în zona centrală iar strada Arthur Verona este importantă pentru toți cei care au proiecte artistice de impact. Anual picturile murale realizate pe această stradă se schimbă, reliefând pe de o parte caracterul efemer al artei urbane cât și importanța racordării la momentul și la mesajele prezentului.

Ultimul capitol al lucrării este dedicat proiectului vizual personal, prin care am sintetizat sub formă grafică simbolurile orașului București și am reprezentat viziunea proprie pe care o am legată de acest oraș.

Am ales să creez o imagine simbol pentru fiecare sector și pentru câteva dintre cele mai importante cartiere ale capitalei. Imaginile au fost realizate combinând desenul cu fotografia și tehnicile digitale.

Pentru fiecare sector al Bucureștiului am ales să aduc în fața publicului oameni influenți care au schimbat dinamica acestui oraș, fie ei cercetători, politicieni sau artiști. Pornind de la ideea că oamenii sunt cei care dau sens și formă orașului în care locuiesc, am împărțit numele alese în: oameni de afaceri sau întreprinzători, artiști, arhitecți și ingineri, medici și oameni de cultură, oameni politici. Clădirile simbol pe care le-am evidențiat sunt notabile fie prin arhitectura lor, fie prin povestea lor. Tot acest ansamblu de perspective m-a purtat către a înțelege o structură subtilă, aparent nevăzută sau neînțeleasă a acestui oraș.

Am încadrat aceste forme în trunchiuri de copaci, dorind să subliniez caracterul fiecărui sector. Am ales 5 tipuri de arbori și le-am asociat personajelor influente ale capitalei.

Copacul reprezintă, pentru mine, un simbol al stabilității, al legăturii dintr-o parte concretă (rădăcinile) și partea spirituală sau artistică (ramurile). Indiferent de specie, copacii duc cu gândul la noblețe, la grijă, la echilibrul dintre forță și vulnerabilitate. Un copac respectat și îngrijit poate deveni un monument al naturii, care să încante generații întregi sau poate să fie victima indiferenței sau accidentelor. Întocmai este și povestea cartierelor și sectoarelor capitalei, un zbucium permanent între valoare și derizoriu. Speciile de arbori alese au legătură cu anumite tipologii de oameni sau anumite însușiri. Semnificația lor este prezentată detaliat în capitolul dedicat.

Aspectul final al proiectului meu tinde către a prezenta orașul ca pe un compus de forme, un nod format din rețele de drumuri și povești, un soi de pădure urbană unde crengile se împletesc cu șoselele. Am dorit să transmit ideea co-existenței naturalului și urbanului, a istoriei și modernității, a rafinementului și realismului.

Capitolul V este ultimul capitol al tezei, realizarea lui clarificându-mi concluziile referitoare la subiectul pe care l-am ales spre analiză.

Lucrarea mea a fost o călătorie în lumea artei, istoriei și arhitecturii, iar concluzia la care am ajuns după realizarea părții grafice a proiectului este aceea că orașul București este orașul fiecăruia dintre noi, este un oraș care te lasă să îi cunoști povestea fără a-ți impune limite clare despre cum trebuie privită această poveste. Arta urbană din București este și ea o mărturie a acestei realități, iar perioada prezentă este în plină dezvoltare a liberei exprimări artistice.

Arta urbană devine un șevalet de mari dimensiuni unde artiștii vizuali își pot exprima ideile. Eu am ales să propun un proiect legat puternic de istoria acestui oraș și consider că arta

urbană, indiferent de reprezentările grafice pe care le are, poate exprima această puternică legătură între om și spațiul în care acesta locuiește.

Consider că este important ca artistul urban să își înțeleagă cu responsabilitate rolul pe care îl are în dinamica vizuală a orașului, creațiile sale putând fi metode de educare a maselor sau de atragere a atenției înspre subiecte profunde și de actualitate. În prezent, materialele disponibile pentru lucrul la exterior sunt diverse și cu rezistență din ce în ce mai bună, motiv pentru care creațiile urbane nu vor mai fi puse sub semnul efemerului din punct de vedere calitativ. Rămâne, evident, de actualitate tema creațiilor ce pot fi admirate pentru scurte perioade de timp, însă poate aceasta este una dintre lecțiile pe care arta urbană o aduce privitorilor – opera de artă trebuie privită, apreciată și înțeleasă în momentul prezent, valoarea ei fiind legată strâns de realitățile momentului.

În încheiere, cercetarea mea a urmat un parcurs ce poate să ofere răspuns ipotezelor pe care mi-am construit studiul. Astfel, Bucureștiul este o capitală a îmbinării de identități, deși momentan nu are dimensiunile sau diversitatea etnică ale altor capitale europene. Cred că Bucureștiul este un oraș al straturilor, al îmbinărilor istorice diverse, al construirii și demolărilor care i-au afectat unitatea. Artistul urban are un rol important în sfera culturală din România – el poate, prin proiectele sale artistice să personalizeze cu îndrăzneală spații anoste ale capitalei. Ani întregi de construcții ale cartierelor dormitor au transformat o mare suprafață a capitalei într-o zonă gri, fără personalitate. Artiștii urbani pot să intervină în aducerea la viață a acestor spații anoste. Nu în ultimul rând, artistul urban poate nuanța realitățile legate de percepțiile asupra acestui oraș. Mulți cetățeni percep capitala drept un oraș pe care ba îl iubesc, ba nu îl mai iubesc, un oraș al contrastelor și al surprizelor. Pentru mine, orașul natal a fost o temă de studiu fascinantă, am perceput complexitatea sa și am înțeles cât de tumultuoasă i-a fost istoria și cât de fragilă frumusețea.

Cuprins

Introducere

Capitolul I: De la pictura murală la arta urbană

1.1 Graffiti

1.2 Artă urbană – concept, tehnologii, materiale

Capitolul II: Orașul ca sursă de inspirație a artei urbane

2.1 Pictura murală în perioada comunistă

2.2 Artă urbană post-revoluționară în România

2.2.1 Artiști urbani contemporani

2.2.2 Proiecte artistice destinate spațiului public

Capitolul III: Cartierele și sectoarele Bucureștiului

3.1 Istoricul cartierelor Bucureștiului și imaginea lor actuală

3.1.1 Sectorul 1

3.1.2 Sectorul 2

3.1.3 Sectorul 3

3.1.4 Sectorul 4

3.1.5 Sectorul 5

3.1.6 Sectorul 6

Capitolul IV: Artă urbană între cetățeni și autoritățile locale

4.1 Legislația privind arta în spațiul public

4.2 Implicarea organismelor non-guvernamentale și a autorităților locale în proiectele de artă urbană

Capitolul V: Proiect personal

5.1 Cartierul, imagine urbană - proiect personal

Încheiere

Bibliografie

Cuvinte cheie:

Artă urbană, cartier, cetățean, imagine urbană, istorie, street art, patrimoniu, mozaic, mural, evoluție, liberă exprimare, autorități locale, vandalism, vizibilitate, politică, artă, societate, estetizare, artp, creativitate, imaginație, revoltă etc.

